

БОШ | БЕОГРАДСКА
ОТВОРЕНА
ШКОЛА

Evropski
pokret
Srbija

Овај пројекат финансира
Европска унија

#ЕУ
ЗА ТЕБЕ

INTERKULTURALNOST U OBRAZOVANJU

SAŽETI PREDLOG JAVNE POLITIKE

Beograd – septembar 2023.

Materijal je proizvod rada Međusektorske radne grupe za razvoj interkulturalnog obrazovanja, podržanog od strane eksperata/kinja u oblasti javnih politika, interkulturalnosti i obrazovanja.

Република Србија
МИНИСТАРСТВО ЗА БУЏЕТ И МАЊИНСКА ПРАВА
И ДРУШТВЕНИ ДИАЛОГ

ВЛАДА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
РЕПУБЛИЧКИ СЕКРЕТАРИЈАТ
ЗА ЈАВНЕ ПОЛИТИКЕ

УНИВЕРЗИТЕТ
БЕОГРАДУ

OLOF PALME
INTERNATIONAL
CENTER

SADRŽAJ

Sažetak 1

Postojeće stanje i opis izazova	2
Osnovni pojmovi	2
Mladi i interkulturalnost u Srbiji	2
Postojeći strateški dokumenti	3
Šta je planirano Strategijom?	4
Šta je planirano Akcionim planom (2021-2023)?	5
Identifikovani izazovi u primeni interkulturalnosti u obrazovanju	6
Uzorci i posledice identifikovanih izazova	6
Preporuke za rešavanje navedenih izazova	7
Za Ministarstvo prosvete i druge državne organe	7
Za nastavnike i druge predstavnike ustanova obrazovanja i vaspitanja	8
Za organizacije civilnog društva (OCD)	8

SAŽETAK

Ovaj dokument¹ predstavlja doprinos procesu primene koncepta interkulturalnosti² u obrazovnom sistemu Srbije. Tokom izrade ovog dokumenta analizirana je Strategija razvoja obrazovanja i vaspitanja Republike Srbije do 2030. godine³, kao i Akcioni plan za implementaciju strategije za period od 2021-2023. Navedeni dokumenti **uključuju koncept interkulturalnosti**, ali istraživanja⁴ ukazuju da postoji potreba za kontinuiranim **unapređivanjem interkulturalne pedagogije u cilju razvoja interkulturalnih vrednosti i kompetencija mladih kroz obrazovanje**.

Budući da je navedena Strategija doneta za period do 2030, a kako Akcioni plan važi do 2023. godine ovaj sažeti predlog politike usmeren je pre svega Ministarstvu prosvete kao donosiocu odluke kada je reč o praćenju i eventualnoj reviziji postojećeg Akcionog plana odnosno usvajanju dodatnih mera kroz akcioni plan za naredni trogodišnji period (2023 -2026. godine).

Kao ključne izazove u primeni interkulturalnosti u obrazovanju, ovaj dokument prepoznaje nedovoljnu koordiniranost u primeni interkulturalnosti od strane relevantnih aktera, kao i često odsustvo primene „međupredmetnog pristupa“ u interkulturalnom obrazovanju. Brojne publikacije, vodiči i drugi materijali u ovoj oblasti koje su izradile organizacije civilnog društva (OCD) nisu dovoljno vidljivi i dostupni nastavnom kadru. Postoji nedovoljna umreženost OCD koje se bave aktivnostima koje podstiču razvoj interkulturalnosti, kao i nedovoljno poznavanje koncepta interkulturalnosti kod nastavnika i drugih relevantnih aktera odnosno nedostatak kompetencija za interkulturalno obrazovanje.

Posledice manje zastupljenosti i primene koncepta interkulturalnosti u obrazovanju ogledaće se u nedovoljnoj integraciji nacionalnih i etničkih zajednica, odsustvu empatije i razumevanja među mladima, porastu nasilja i govora mržnje te daljem zanemarivanju ljudskih i manjinskih prava.

Ključni akteri koje prepoznaje ovaj dokument su Ministarstvo prosvete uključujući školske uprave kao organizacionu jedinicu u okviru Ministarstva, Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog, Ministarstvo kulture, nastavni i rukovodeći kadar u ustanovama obrazovanja i vaspitanja (u daljem tekstu UOV), OCD koje se bave ovom temom, kao i učenici i njihovi roditelji.

Rešenja koja se predlažu ovim dokumentom formulisana su u formatu preporuka sa jasnom naznakom na koga se odnose uz kratak opis trenutnog stanja i predloženog rešenja.

1 Svi pojmovi upotrebljeni u muškom gramatičkom rodu u ovom dokumentu obuhvataju muški i ženski rod lica na koja se odnose.

2 U Rečniku srpskoga jezika Matice srpske, pridev kulturni označava ono što se „odnosi na kulturu, što je u vezi s kulturom“. U tom smislu u programima nastave i učenje obrazovnog sistema Republike Srbije zastupljene su interkulturalna i sociokulturalna kompetencija. U ovom dokumentu, koristi se termin „interkulturalni“ (engl. Inter-cultural) koji je široko prisutan u strateškim i drugim dokumentima.

3 (“Sl. glasnik RS”, br. 63/2021)

4 Vrednosne orijentacije srednjoškolaca u Srbiji – istraživanje 2019, Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, Marija Radoman, mart 2020, dostupno na stranici: <https://www.helsinki.org.rs/serbian/doc/sveske38.pdf>

POSTOJEĆE STANJE I OPIS IZAZOVA

Osnovni pojmovi

Interkulturalnost je pojam koji podrazumeva odnos, razmenu i skup dinamičkih tokova različitih kultura. Dok multikulturalnost označava postojanje više kultura na istom prostoru, interkulturalnost naglašava odnos među kulturama i neophodnost međusobne interakcije. Interkulturalnost podrazumeva suočavanje s problemima koji se javljaju u odnosima između nosioca različitih kultura, njihovo prihvatanje i poštovanje.

Interkulturalno obrazovanje⁵ predstavlja deo obrazovanja za prava deteta i usmereno je na osposobljavanje za poštovanje različitih kultura i postizanje dijaloga aktivnom razmenom iskustva. Ono predstavlja međusobno učenje o sopstvenoj i drugoj kulturi, kao i o susretu sa drugom kulturom i odnosu prema njoj, što sadržinski podrazumeva naizmeničnu interakciju ravnopravnih partnera različitog kulturnog nasleđa, prilikom čega se spoznaje i vlastita i druga kultura. Naglasak je na učenju o drugom i drugačijem, o potrebi osveščivanja i oslobađanja od stereotipa, predrasuda i etnocentrizma.

Mladi i interkulturalnost u Srbiji

Više od 40% mladih u Srbiji smatra da to što su Srbi u potpunosti opisuje njihov identitet dok jedna petina mladih smatra da je gubitak nacionalnog identiteta neizbežna posledica članstva u Evropskoj uniji⁶. Ovi podaci pokazuju da mladi ne razumeju i ne poznaju dovoljno šta pojam interkulturalnosti znači. S druge strane, sistem obrazovanja u Srbiji ne podstiče u dovoljnoj meri interkulturalnost i razmišljanje na ovu temu i ne pruža dovoljno informacija mladima o interkulturalnosti i kulturnim razlikama.

Prema Alternativnom izveštaju o položaju mladih u Srbiji (KOMS, 2023)⁷, tek nešto više od 36% smatra da je demokratija najbolji oblik uređenja društva dok 60% veruje da Srbiju politički treba da predvodi jak lider i vođa. Ipak, vrednosti koje mladi prepoznaju kao najznačajnije u društvu su lična sloboda sa ocenom 4,65 od 5, zatim solidarnost i pomoć ekonomski ugroženima 4,31 od 5, inkluzija i diskriminacija su ocenjene sa 4,07 od 5 dok su značaj nacije i pripadnost naciji ocenjeni sa 3,33 od 5. Značaj religije i pripadnosti religioznim grupama ocenjen je sa 2,9 od 5.

Istraživanje „Vrednosne orijentacije srednjoškolaca u Srbiji”⁸ sprovedeno 2019. godine i bavilo se analizom stavova i vrednosnih orijentacija srednjoškolaca u Srbiji. Analiza je pokazala da je došlo do blagog opadanja patrijarhalnosti srednjoškolaca u odnosu na period 2011. godine. Devojčice imaju manje konzervativnih odgovora, a više podrške daju tvrdnjama koje se odnose na jednakost rodni uloga. Međutim, ono što zabrinjava jeste prihvatanje stava da žene povremeno zaslužuju batine što podržava 8% srednjoškolaca i taj podatak je sličan kao i u istraživanju 2011. godine. Srednjoškolci blago naginju ka nacionalizmu. Njih 32% ima izražena nacionalistička uverenja, dok na skali etnocentričnog nacionalizma, imaju „umerene” stavove (43,9%). Na svim iskazima devojčice imaju manje izražene nacionalističke stavove u odnosu na dečake.

Odnos prema romskoj manjini je takav da od ukupnog broja, 16% ima ekstremne stavove, 40% umerene, a 44% tolerantne stavove prema Romima. Stavovi su tolerantniji po ovom pitanju u odnosu na 2011. te se može

5 Banks (2010), Lundgren (2005)

6 Dr Aleksandra Đurić Bosnić, Dr Milorad Đurić: Smernice i preporuke za razvoj interkulturalnog obrazovanja u srednjim školama

7 Alternativni izveštaj o položaju mladih u Srbiji 2023, Krovna organizacija mladih, 2023, <https://koms.rs/wp-content/uploads/2023/08/Alternativni-Izvestaj-2023-Finalna-verzija-Aug7.pdf>, pristupljeno 16.08.2023.

8 Vrednosne orijentacije srednjoškolaca u Srbiji – istraživanje 2019, Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, Marija Radoman, mart 2020, dostupno na stranici: <https://www.helsinki.org.rs/serbian/doc/sveske38.pdf>

govoriti o smanjivanju stereotipa prema Romima i dominantnom stavu da Romi treba da budu potpuno ravnopravni u društvu (2/3 ispitanika).

Najkonzervativniji stavovi srednjoškolaca u ovom istraživanju su usmereni prema LGBT populaciji. 44% srednjoškolaca se može kvalifikovati kao „homofobični“, skoro polovina misli da su oni bolesni, a svaki četvrti je stava da oni zaslužuju batine. Skala socijalne distance potvrđuje da srednjoškolci imaju najveću socijalnu distancu prema: (1) gej i lezbejskoj populaciji, (2) prema etničkim manjinama, Albancima i Romima, ali i prema (3) migrantima, što ukazuje na postojanje etničkih stereotipa među mladima.

U pogledu stava prema pripadnicima različitih nacionalnosti, kao najprijateljskije nacije mladi u Srbiji prepoznaju crnogorsku i makedonsku nacionalnu manjinu dok najveću distancu imaju prema pripadnicima albanske i hrvatske manjine. Istovremeno, mladi u većini imaju neutralan i negativan stav o EU (neutralno je nešto više od 44% mladih dok negativno o EU misli gotovo 40%) dok svega 16% ispitanika ističe pozitivan stav o EU. Najveći broj mladih i dalje misli da Srbija ne treba da teži članstvu u EU (41%), nešto više od 35% je za evropski put Srbije dok je gotovo 23% neopredeljeno. Iako fokusirano istraživanje stavova mladih prema elementima interkulturalnosti nije realizovano, podaci iz regionalnog istraživanja o stavovima mladih prema miru na Zapadnom Balkanu (UNDP&RYCO, 2021)⁹, govore o prisutnoj etničkoj i socijalnoj distanci. Mladima bi najteže bilo da izaberu bračnog partnera ukoliko bi pripadao drugoj religiji dok bi lakše napravili izbor ukoliko bi pripadali drugoj naciji. Istovremeno, pri utvrđivanju socijalne distance, mladima u Srbiji je teže da zamisle komšiju koji pripada drugoj nacionalnosti dok mogu lakše zamisliti da im bude bliski prijatelji.

U pogledu obrazovanja, mladi u Srbiji su uglavnom nezadovoljni obrazovnim sistemom budući da je zadovoljstvo obrazovnim sistemom najveći broj mladih (44%) ocenilo sa ocenom 1 (potpuno nezadovoljni) i ocenom 2 (uglavnom nezadovoljni). Među mladima svega je 9% obrazovni sistem ocenilo najvišom ocenom 5 (potpuno zadovoljni), a ocenom 4 (uglavnom zadovoljni) nešto više od 18% mladih. Među oblastima koje je potrebno unaprediti u obrazovanju, mladi su najčešće birali međuljudske odnose, kritičko mišljenje i građansko obrazovanje. Podaci govore o stavovima mladih koji su na medijani, te je važno uzeti u obzir raspoloženje mladih da u većini ipak saznaju više o konceptu interkulturalnost i razvijaju interkulturalne veštine.

Postojeći strateški dokumenti

Kada je reč o interkulturalnosti u obrazovanju, u Srbiji trenutno postoje **Strategija razvoja obrazovanja i vaspitanja Republike Srbije do 2030. godine**, kao i **Akcioni plan za implementaciju strategije za period od 2021. do 2023. godine**. Tokom kreiranja ovog dokumenta od strane Međusektorske radne grupe, Ministarstvo prosvete je privelo kraju rad na nacrtu akcionog plana za naredni trogodišnji period (2023-2026).

Kao jedan od ciljeva obrazovanja i vaspitanja, Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja navodi i razvijanje ličnog i nacionalnog identiteta, razvijanje svesti i osećanja pripadnosti Republici Srbiji, poštovanje i negovanje srpskog jezika i maternjeg jezika, tradicije i kulture srpskog naroda i nacionalnih manjina, razvijanje interkulturalnosti, poštovanje i očuvanje nacionalne i svetske kulturne baštine.¹⁰

9 Youth perceptions on peace in the Western Balkans, United Nation Development Programme & Regional Youth Cooperation Office, 2021. , <https://shared-futures.com/wp-content/uploads/2021/06/Shared-Futures-Youth-Perceptions-on-Peace-in-the-Western-Balkans.pdf>, pristupljeno 16.08.2023.

10 Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja, član 8.

Šta je planirano Strategijom?

Interkulturalno obrazovanje se pominje u odeljku 4. Vizija razvoja obrazovanja i vaspitanja u Republici Srbiji, gde se, između ostalog, kaže kako je "potrebno da se razvijaju modeli nastave u osnovnom i srednjem obrazovanju i vaspitanju predviđeni Evropskom poveljom o regionalnim ili manjinskim jezicima (...), da se obezbedi da kroz program nastave učenici većinskog naroda upoznaju kulturu nacionalnih manjina koje žive na prostoru Republike Srbije, kao i da se omoguće uslovi za razvoj interkulturalnog obrazovanja putem primene međupredmetnog pristupa u redovnoj nastavi i vannastavnim aktivnostima"¹¹.

Takođe, u istom odeljku se, kao "željeno stanje", naglašava da je "osim tehničkih, i razvoj društveno-humanističkih nauka od neprocenjivog značaja, kako za negovanje nacionalnog i kulturnog identiteta, proevropskih vrednosti i interkulturalnosti, tako i za obrazovanje građanina sa visokorazvijenim kritičkim mišljenjem i razvijanje modernog društva.

U posebnom cilju 1.1. najavljuje se i da će doći do "preispitivanja statusa i pozicije predmeta građansko vaspitanje u vaspitno-obrazovnom sistemu i redefinisane načina stručnog osposobljavanja nastavnika građanskog vaspitanja", kao i da će "aktivnosti jačanja vaspitne uloge škole biti zasnovane i na postulatima interkulturalnog obrazovanja (koje je preporučeno od strane EU i UNESCO)".

Šta je planirano Akcionim planom (2021-2023)?

Važnost razvoja interkulturalnosti prepoznata je kroz Akcioni plan za sprovođenje Strategije i to kroz sledeće **mere**, aktivnosti i pokazatelje:

- Razvoj uslova i podrška ustanovama obrazovanja i vaspitanja u unapređivanju programa, nastave i učenja u douniverzitetskom obrazovanju i vaspitanju gde je predviđena aktivnost „Primena obuka za razvijanje kompetencija za demokratsku kulturu na osnovu Referentnog okvira kompetencija za demokratsku kulturu Saveta Evrope“;
- Podrška ustanovama obrazovanja i vaspitanja u jačanju vaspitne funkcije gde su predviđene aktivnosti „Razvijanje i realizacija obuka za jačanje kapaciteta učenika za ostvarivanje aktivnosti koje se odnose na održivi razvoj i kolektivnu dobrobit“ i „Razvoj i realizacija obuka za jačanje kapaciteta predstavnika ustanova obrazovanja i vaspitanja za realizaciju aktivnosti povezanih sa delovanjem za odgovorno građanstvo“;

Akcioni plan posebnu pažnju poklanja temi interkulturalnosti kroz meru koja govori o podsticanju interkulturalnosti u obrazovanju, gde su planirane sledeće **aktivnosti**:

- Održavanje portala za nastavnike namenjenog ostvarivanju programa „Srpski kao strani jezik“ sa rokom do 2030;
- Jačanje kapaciteta nastavnika koji predaju izborni program romski jezik sa elementima nacionalne kulture;
- Razvijanje programa obuke i ostvarivanje obuka za predstavnika OVU usmerenih na interkulturalno obrazovanje koje uključuje obrazovanje za održivi razvoj i demokratsku kulturu;

Za praćenje navedenih aktivnosti planirani su sledeći **pokazatelji** i odgovarajuće **ciljane vrednosti** u datom vremenskom okviru:

- Broj obučenih nastavnika za realizaciju programa srpski kao strani jezik (od 400 u 2022. god. povećati na 900 do 2026. godine);
- Broj obučenih nastavnika koji predaju izborni program romski jezik sa elementima nacionalne kulture (od 87 koliko je bilo 2022. god. obučiti 45 u 2023. godinu);
- Broj akreditovanih programa obuke za škole usmerenih na interkulturalno obrazovanje koje uključuje obrazovanje za održivi razvoj i demokratsku kulturu (od 0 koliko je bilo u 2020. god. do 1 u 2021. god.);
- Broj obučenih predstavnika OVU za interkulturalno obrazovanje koje uključuje obrazovanje za održivi razvoj i demokratsku kulturu (od 0 koliko je bilo u 2020. god. do 300 u 2021. godini, 400 u 2022. godini i 400 u 2023. godini).

Identifikovani izazovi u primeni interkulturalnosti u obrazovanju

Koordinirani pristup u razvoju i primeni interkulturalnosti od strane relevantnih aktera (ustanove obrazovanja i vaspitanja, nastavnici, predstavnici školskih uprava, OCD, itd.) nije prepoznat od strane predmetnog akcionog plana u dovoljnoj meri.

Često se u nastavi susrećemo s pojavom da se **nedovoljno primenjuje „međupredmetni pristup“** u interkulturalnom obrazovanju već se ova tema dominantno prepušta nastavi u okviru nekog od izbornih programa, a pre svega u Građanskom vaspitanju.

Brojne publikacije, vodiči i drugi materijali u ovoj oblasti koje su izradile OCD **nisu dovoljno vidljivi i dostupni** nastavnom kadru iako na internet stranici Ministarstava prosvete kao i Zavoda za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja postoje odeljci koji se odnose na edukativne materijale (<https://prosveta.gov.rs/kategorija/publikacije/>, <https://zuov.gov.rs/nop>).

Nedovoljna umreženost OCD koje se bave aktivnostima koje podstiču razvoj interkulturalnosti jedan je od izazova koji vodi do njihove manje konkurentnosti kod domaćih i međunarodnih donatora za odobravanje različitih projekata u predmetnoj oblasti.

Nedovoljno **poznavanje koncepta interkulturalnosti kod nastavnika** i drugih relevantnih aktera odnosno nedostatak kompetencija za interkulturalno obrazovanje jedan je prepoznatih izazova na kome treba da se radi u narednom periodu.

Uzorci i posledice identifikovanih izazova

Iako navedeni strateški dokumenti prepoznaju važnost interkulturalnosti i pružaju određene operativne mere i dalje se susrećemo sa **nerazumevanjem pojma i suštine interkulturalnosti** od strane nastavnika i školskih uprava i drugih relevantnih tela u obrazovnom sistemu, što znatno otežava dalje sticanje navedene kompetencije kod učenika.

Iskustvo OCD u realizaciji neformalnog obrazovanja u oblasti interkulturalnosti, naročito u saradnji sa srednjoškolskim ustanovama **nije u dovoljnoj meri prepoznato** od strane ustanova obrazovanja i vaspitanja.

Nedovoljna uključenost OCD rezultira u izostanku participativnosti i stvaranju ograničenja u domenu upotpunjavanja mera dosadašnjim iskustvom i postignućima u oblasti neformalnog obrazovanja, a na temu interkulturalnosti i mladih.

Posledice nedovoljne zastupljenosti i razvijenosti praktične primene koncepta interkulturalnosti u obrazovanju ogledaće se u nedovoljnoj integraciji nacionalnih i etničkih zajednica, odsustvu empatije i razumevanja među mladima, porastu nasilja i govora mržnje te daljem zanemarivanju ljudskih i manjinskih prava.

PREPORUKE ZA REŠAVANJE NAVEDENIH IZAZOVA

Za Ministarstvo prosvete i druge državne organe

Imajući u vidu da je Strategija razvoja obrazovanja i vaspitanja Republike Srbije usvojena sa rokom važenja do 2030. godine neophodno je da svi relevantni akteri u komunikaciji sa predstavnicima Ministarstva prosvete i drugim relevantnim institucijama utiču na **jasnije definisanje i primenu koncepta interkulturalnosti** kroz izradu Akcionog plana za sprovođenje Strategije u periodu 2023-2026, čije se usvajanje očekuje u narednom periodu.

Čas odeljenskog starešine, ekskurzije, stručne posete i različite vannastavne aktivnosti predstavljaju mogućnosti za učenike da se upoznaju sa brojim interkulturalnim sadržajima. Potrebno je da Ministarstvo prosvete u okviru smernica za izradu programa i organizaciju ovih aktivnosti uvrsti i specifične prioritete koji se odnose na interkulturalne sadržaje kako bi sve navedene aktivnosti pored ostalog bile i u funkciji interkulturalnog obrazovanja i upoznavanja s drugim kulturama na području koje se posećuje.

Školske uprave treba da imaju veću ulogu u podsticanju interkulturalnog obrazovanja. Ministarstvo prosvete treba da **kreira dodatne smernice za školske uprave** i prosvetne savetnike u vezi sa podsticanjem interkulturalnosti u srednjim školama.

Da bi nastavnici mogli adekvatno da podstiču razvoj interkulturalnih kompetencija kod svojih učenika neophodno je da i sami poseduju znanja o različitim kulturama, sposobnost uočavanja i prihvatanja različitosti, pozitivne stavove o svojoj i drugim kulturama, to jest, da su i sami budu interkulturalno osetljivi i kompetentni.¹²

Ministarstvo prosvete u saradnji sa visokoškolskim ustanovama treba da radi na uključivanju teme interkulturalnost tokom školovanja budućih nastavnika, vaspitača i stručnih saradnika. Za postojeće nastavnike, stručne saradnike, vaspitače i direktore ustanova potrebno je omogućiti implementaciju akreditovanih programa stručnog usavršavanja na temu interkulturalnosti.

Za nastavnike, stručne saradnike, vaspitače, direktore ustanova treba unaprediti implementaciju akreditovanih programa stručnog usavršavanja nastavnika, vaspitača, savetnika, direktora ustanova i stručnih saradnika na temu interkulturalnosti. Unapređenje se odnosi i na broj realizovanih programa, uključivanje OCD i unapređenje sadržaja programa.

Ministarstvo za ljudska i manjinska i društveni dijalog treba da **pokrene inicijativu prema Ministarstvu kulture** sa ciljem kreiranja posebnog konkursa za razvoj interkulturalnosti odnosno **za prepoznavanje interkulturalnosti kao posebnog prioriteta** u već planiranim javnim pozivima za sufinansiranje programa i projekata OCD koje deluju u ovoj oblasti.

Ministarstvo prosvete treba da planira novim akcionim planom i kreiranje različitih **materijala za razvoj interkulturalnosti** u srednjim školama pod vođstvom Zavoda za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja, kao i da omogući više vidljivim i dostupnim postojeće vodiče, uputstva i druge publikacije u ovoj oblasti. Materijali će biti namenjeni daljem razvoju interkulturalnih kompetencija kod nastavnika u različitim ustanovama obrazovanja i vaspitanja.

Ministarstvo prosvete treba da inicira i podrži stvaranje **timova za razvoj interkulturalnosti u srednjim školama** na teritoriji školskih uprava koji bi bili sastavljeni od predstavnika školskih uprava, Zavoda za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja, predstavnika srednjih škola i organizacija civilnog društva. Osnovni cilj ovih timova treba da bude dugoročno praćenje razvoja i unapređenja interkulturalnosti u srednjem obrazovanju.

12 Danijela S. Petrović – Interkulturalno obrazovanje i razvijanje kompetencija za uvažavanje različitosti

Predmetna Strategija najavljuje da će doći do **“preispitivanja statusa i pozicije građanskog vaspitanja u vaspitno-obrazovnom sistemu i redefinisane načina stručnog osposobljavanja nastavnika građanskog vaspitanja”**. Ministarstvo prosvete treba da vodi redefinisane statusa i pozicije ovog izbornog programa uvažavajući potrebe učenika i društva za upoznavanjem sa principima i benefitima interkulturalnosti.

Kako bi se podstakao međusektorski pristup u unapređivanju razvoja interkulturalnosti u obrazovanju, neophodno je **zvanično formiranje radne grupe** koja bi obuhvatila sve relevantne aktere u ovoj oblasti i čiji mandat nije oročen na trajanje određenog projekta.

Za nastavnike i druge predstavnike ustanova obrazovanja i vaspitanja

Nastavnici treba da budu dodatno podstaknuti da integrišu **interkulturalno obrazovanje kroz sve aktivnosti koje realizuju**. Iako se često ova tema povezuje sa građanskim obrazovanjem, razvijanje interkulturalnih kompetencija učenika treba da se ostvaruje i kroz druge predmete, izborne programe, slobodne nastavne i vannastavne aktivnosti što će doprineti – ključnoj društvenoj i građanskoj kompetenciji učenika za celoživotno učenje koja se odnosi na „sposobnost učenika da efikasno i konstruktivno učestvuje u društvenom i radnom životu i da preuzme aktivno i demokratsko učešće, posebno u sve raznovrsnijim zajednicama”¹³.

Kao primer može poslužiti osnivanje debatnih klubova u srednjim školama na kojima bi se diskutovalo o temama koje se odnose na značaj interkulturalnosti u današnjem društvu, a posebno u obrazovanju mladih i to kako formalnog tako i neformalnog. Time bi se dao dodatni doprinos razumevanju interkulturalnosti, unapređenju senzibilnosti kod mladih u odnosu na različite kulture, kao i daljem razvijanju empatije kod učenika.

Nastavnici i direktori škola treba da **intenziviraju programe razmene učenika** sa drugim školama u Srbiji i inostranstvu. Razmena učenika je jedan od najefikasnijih načina za sticanje iskustava o drugim kulturama.

Kroz interkulturalno obrazovanje nastavnici mogu dati ključan doprinos u postizanju opšte međupredmetne kompetencije koja se odnosi na „odgovorno učešće u demokratskom društvu” koje se navodi u Zakonu, kao i u Referentnom okviru kompetencija za demokratsku kulturu Saveta Evrope.¹⁴

Za organizacije civilnog društva (OCD)

U saradnji sa Ministarstvom prosvete, OCD treba da se angažuju u definisanju ciljeva, očekivanih rezultata i jasnih smernica za školske uprave i nastavnike kada je reč o programima razmene učenika kako bi se one odvijale češće i kako bi bile sadržajnije i usmerene na spoznaju važnosti interkulturalnosti u društvu posebno među mladima.

Organizacije civilnog društva koje u svojim strateškim dokumentima, misijama i vizijama navode interkulturalnost, treba da **kreiraju mrežu za interkulturalnost ili da zagovaraju za razvoj postojećih (npr. Mreža OCD „Različitosti nas ujedinjuju”)**. Buduća mreža treba da bude okvir za razmenu iskustava i saradnju oko zajedničkih projekata koji u svom fokusu imaju interkulturalnost posebno u obrazovanju.

Organizacije civilnog društva koje rade na polju interkulturalnosti posebno interkulturalnosti u obrazovanju treba da intenzivno rade na identifikaciji zainteresovanih aktera koji nisu samo direktno uključeni u implementaciju Strategije razvoja obrazovanja i vaspitanja i propratnog Akcionog plana već mogu biti važni promoteri značaja unapređivanja interkulturalnosti u obrazovnim institucijama u Srbiji poput tradicionalnih i onlajn medija, akademske zajednice, poznatih ličnosti koje imaju uticaj na mlade i sl.

¹³ Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja (“Sl. glasnik RS”, br. 88/2017, 27/2018 - dr. zakon, 10/2019, 27/2018 - dr. zakon, 6/2020 i 129/2021)

¹⁴ Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja (“Sl. glasnik RS”, br. 88/2017, 27/2018 - dr. zakon, 10/2019, 27/2018 - dr. zakon, 6/2020 i 129/2021)

Sažetak politike glavni je materijalni rezultat zajedničkog rada i saradnik predstavnika relevantnih javnih institucija, srednjih škola i organizacija civilnog društva okupljenih u Međusektorsku neformalnu radnu grupu za razvoj interkulturalnog obrazovanja u periodu od februara do septembra 2023. godine.

Međusektorska radna grupa za razvoj interkulturalnog obrazovanja u srednjim školama je neformalnog karaktera i njeno osnivanje, koordinacija i rad zasniva se na dobrovoljnosti svih članova i fokusiranosti na potencijal međusektorske saradnje za razvoj obrazovanja. Duboko verujemo da iskustvo organizacija civilnog društva u oblasti neformalnog obrazovanja, sa akcentom na obrazovanju o ljudskim pravima, te iskustvo srednjih škola u praktičnoj realizaciji nastava i iskustvo kreatora politika i stručnjaka čini obećavajuće dobar osnov za razvoj politike i prakse koje bi doprinele daljem unapređivanju obrazovnog sistema srednjih škola i uslova za sticanje znanja i razvoja ličnosti mladih.

Članovi radne grupe su **predstavnici sledećih javnih institucija, ustanova obrazovanja i organizacija civilnog društva**: Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog, Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja u Republici Srbiji, Hemijsko-tehnološka škola „Božidar Đorđević Kukar“ – Leskovac, Medicinska škola Leskovac, Tehnička škola Vlasotince, Tehnička škola Požega, Gimnazija Zaječar, Srednja ekonomska škola Sombor, Osmo beogradska gimnazija, Šabačka gimnazija, Nacionalna asocijacija nastavnika/ca građanskog vaspitanja i saradnika/ca, Udruženje Duga, Centar za obrazovne politike, AFS Interkultura Srbija, EU Zona Leskovac, Zlatiborski krug Čajetina, Forum 10 Novi Pazar, Užički centar za prava deteta i Evropski pokret u Srbiji.

Zahvaljujemo se svim članovima Međusektorske radne grupe, kao i ekspertima Igoru Jojkiću, Aleksandri Đurić Bosnić i Miloradu Đuriću na predanosti, radu i saradnji i doprinosu postignutim rezultatima.

Sažetak politike i celokupni rad Međusektorske radne grupe za razvoj interkulturalnog obrazovanja deo je aktivnosti u okviru projekta „Zajedno za razvoj interkulturalnog obrazovanja“, koji sprovodi Evropski pokret u Srbiji u okviru projekta Beogradske otvorene škole „Dijalog promena“, uz finansijsku podršku Evropske unije. Sadržaj ovog materijala nužno ne odražava stavove donatora ni Beogradske otvorene škole, a za njega je isključivo odgovoran Evropski pokret u Srbiji.

INTERKULTURALNOST U OBRAZOVANJU

SAŽETI PREDLOG JAVNE POLITIKE